

Vigyáznira

Goncourt-
díjas
regény!

*finep
selection*

JEAN-BAPTISTE ANDREA

JEAN-BAPTISTE ANDREA

Vigyázni rá

Első kiadás

Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2025

HARMINCKETTEN VANNAK. Harmincketten lakják még az apátságot az 1986-os esztendőnek ezen az őszi napján, egy olyan út végén, melybe belesápadnak azok, akik nekivágnak. Ezer év alatt semmi nem változott. Az út ugyanolyan meredek, a magasság ugyanolyan szédítő. Harminckét erős lélek – muszáj annak lenni, ha a mélység peremén él az ember –, harminckét test, ifjan azok is erősek voltak. Néhány órán belül eggyel kevesebben lesznek.

A testvérek körbeállják a távozni készültöt. Sok kör volt már, sok búcsúzás, mióta a Sacra falai magasodnak fölējük. Megannyi kegyelmi pillanat, kétség, a közelgő árnyak ellenfeszülő test. Voltak és lesznek még távozások, türelmesen várakoznak hát.

Ez a haldokló most nem olyan, mint a többi. Ezen a helyen ő az egyetlen, aki nem tett fogadalmat. Negyven éven át mégis megengedték neki, hogy maradjon. Valahányszor vita támadt, vagy kérdések merültek fel, megjelent egy bíbor reverendás férfi, sosem ugyanaz, és meghozta a döntést. *Marad.* Ő idetartozik, éppúgy mint a kerengő az oszloppal és a román oszlopfőivel, melyek jó állapota nagyrészt az ő tehetségének köszönhető. Szóval nincs mit nehezményezni, ő természetben fizeti a kosztot és kvártélyt.

Csak a két ökle kandikál ki a barna gyapjúpléd alól a feje két oldalán, nyolcvankét éves, rémálommal viaskodó gyermek. A sárga bőr repedni kész pergamenként feszül a túl éles arccsontokra. A homlok csillog, izasztó láztól fénylik. Egyszer el kellett jönnie a napnak, amikor elhagyja

az ereje. Kár, hogy nem válaszolt a kérdéseikre. De az embernek joga van megtartani a titkait.

Egyébként úgy érzik, valójában tudják a választ. Ha nem is az össze-
set, de a lényegét igen. Olykor nem egyeznek a vélemények. Hogy elűz-
zék az unalmat, akkora hévvel pletykálkodnak, akár a kofák. Bűnöző,
találgatnak, kiugrott pap, politikai menekült. Egyesek szerint akarata el-
lenére tartják itt – a teória nem állja meg a helyét, látták már elmenni és
visszatérni –, mások azt állítják, a saját biztonsága érdekében. S végül ott
van a legnépszerűbb verzió, és egyben a legtitkosabb, mivel a romantika
ide csak csempészárúként juthat be: azért van itt, hogy *rá* vigyázzon. Rá,
aki az aprócska cellától néhány száz méterre várakozik márványéjszaká-
jában. Rá, aki negyven éve vár türelmesen. A Sacra valamennyi szerze-
tese látta már egyszer. És mind szeretné újra látni. Elég lenne engedélyt
kérni rá padre Vincenzótól, az apáttól, de kevesen merik megtenni. Ta-
lán a tisztátalan gondolatoktól félnek, melyek állítólag azokban támad-
nak, akik túl közel mennek hozzá. És tisztátalan gondolata már így is
bőven van a szerzeteseknek, mikor angyalarcú álmok kísértik őket a sötétség mélyén.

A haldokló meg-megrándul, kinyitja a szemét, újra lehunyja.
Az egyik testvér esküszik rá, hogy örömet látott benne – téved. Hűvös
gyolccsal simítják végig gyengéden a homlokát, ajkát.

A beteg ismét mozgolódik, és ezúttal mind egyetértenek.

Valamit mondani akar.

HÁT PERSZE hogy mondani akarok valamit. Láttam repülni az embert, egyre gyorsabban, egyre messzebbre. Láttam két háborút, nemzetek összeomlását, szedtem narancsot a Sunset Boulevardon, nem gondoljátok, hogy van mit mesélnem? Bocsánat, hálátlan vagyok. Ruháztatok, etettetek, pedig nektek sem volt semmitek, vagy alig valami, amikor úgy döntöttem, közöttetek rejtőzöm el. De túl sokáig hallgattam. Hajtsátok be az ablaktáblákat, bántja a szememet a fény.

Nyugtalan. Hajtsátok be az ablaktáblát, testvérem, úgy látom, zavarja a fény.

Az ellenfényben árnyak vigyáznak rám a beáradó piemonti napsütésben, a hangok eltompulnak, ahogy közeleg az álom. Minden olyan gyorsan történt. Alig egy hete még a veteményesben láthattak, vagy egy létra tetején, mindig akadt valami javítanivaló. A kortól lelassultam, de ahhoz képest, hogy egy lyukas garast nem adott volna értem senki a születésemkor, volt mire büszkének lennem. Aztán egyik reggel nem bírtam felkelni. A tekintetekből láttam, hogy rajtam a sor, hogy hamarosan értem kondítják meg a lélekharangot, engem visznek a hegygel szemközti kertecskébe, ahol pipacsok nyílnak több évszázadnyi abbé, miniatúrafestő, kántor és sekrestyés felett.

Nagyon rosszul van.

Az ablaktáblák nyikorognak. Negyven éve vagyok itt, mindig is nyikorogtak. Végre sötét van. Sötét, mint a moziban, melyet láttam megszületni. Üres horizont, először nincs rajta semmi. Vakító puszta, addig meresztem rá a szemem, míg az emlékezetem árnyakkal,

sziluettekkel népesíti be, melyek városokká és erdőkké, emberekké és állatokká változnak. Közelebb jönnek, letáboroznak a színtér elején, ők az én szereplőim. Egyikre-másikra ráismerek, semmit nem változtak. Fenségesek és nevetségesek, ugyanabban a téglában olvasztották őket, szétválaszthatatlanok. A tragédia pénzét arany és bóvli ritka ötvözetéből verik.

Már csak órák kérdése.

Órák kérdése? Ne nevettesetek! Én már régóta halott vagyok.

Még egy hús borogatást. Megnyugodni látszik.

De mióta nem mesélhetik el a holtak a történetüket?

IL FRANCESE. Mindig is utáltam, ha így neveztek, bár ennél sokkal rosszabb neveket is aggattak rám. Minden örömöm, minden tragédiám bölcsője Itália. Egy olyan földről származom, ahol a szépségre folyton veszély leselkedik. Ha csak öt percre is elszunnyad, a rótság könnyörtelenül elvágja a torkát. A zsenik úgy teremnek itt, akár a dudva. Úgy gyilkolunk, ahogy énekelünk, úgy csalunk, ahogy rajzolunk, a kutyákat a templomok falánál hugyoztatjuk. Nem véletlen, hogy épp egy olasz, Mercalli adta a nevét egy pusztítási skálához, ahhoz, amelyik a földrengések erősségét jelzi. Az egyik kéz lerombolja, amit a másik felépített, az izgalom ugyanaz.

Itália. A márvány és a szemét birodalma. A hazám.

Az viszont tény, hogy Franciaországban jöttem a világra 1904-ben. A szüleim tizenöt évvel korábban a meggazdagodás reményében hagyták el Liguriát, alighogy összeházasodtak. Meggazdagodás helyett ledigózták és leköpdösték őket, kigúnyolták, ahogy az *r*-eket ropogtatják, holott ha nem tévedek, a *ropogtat* szó is *r*-rel kezdődik. Apám épphogy megúsza az 1893-as aigues-mortes-i rasszista zavargásokat, melyekben két barátja is otthagya a fogát: a derék Luciano és az öreg Salvatore. Soha többé nem emlegették őket e jelzők nélkül.

Voltak családok, ahol megtiltották a gyerekeknek, hogy a szülőföld nyelvén beszéljenek, hogy ne látsszanak digónak. Marseille-i szappannal csutakolták őket, azt remélve, kicsit fehérebbek lesznek tőle. Ám Vitalianiéknál nem így volt. Mi olaszul beszéltünk, olaszul ettünk. Olaszul gondolkoztunk, vagyis szuperlatívuszokban, gyakran emlegetve a

halált, sűrűn folyt a könnyünk, ritkán pihent a kezünk. Úgy szórtuk az átkot, ahogy a sót adtuk tovább. A családuk kész cirkusz volt, s mi büszkék voltunk erre.

1914-ben a francia állam, mely korábban oly csekély buzgalmat tanúsított Luciano, Salvatore és a többiek megvédésére, kijelentette, hogy apám jó francia, ehhez a kétség árnyéka sem férhet, s mint ilyen, méltó a besorozásra, annál is inkább, mivel egy hivatalnok – tévedésből vagy tréfából – tíz évvel megfiatalította, amikor másolatot állított ki a születési anyakönyvről. Lógó orral kelt útra, nem virított virág a puskáján. Az ő apja az Ezrek expedíciójában vesztette életét 1860-ban. Nonno Carlo Garibaldival vágott neki Szicília meghódításának. Nem egy Bourbon-golyó végzett vele, hanem egy kétes higiéniajú prostituált a marsalai kikötőben, mely részletet jobbnak látták elhallgatni a családban. Egy biztos, meghalt, tehát az üzenet egyértelmű volt: a háború öl.

Meg is ölte apámat. Egy nap egy csendőr jelent meg a műhelyben, amely fölött laktunk a Maurienne-völgyben. Anyám mindennap kinyitott, hátha befut egy megrendelés, melynek a férje hazatérve majd eleget tehet, előbb-utóbb csak muszáj lesz újra követ faragni, restaurálni a vízköpőket, kutat fúrni. A csendőr gyászos arckifejezést öltött, még jobban elkomorodott, ahogy meglátott engem, köhintett egyet, elmondta, hogy felrobbant egy gránát, és hát ennyi. Amikor anyám, nagyon méltóságteljesen, megkérdezte tőle, mikor szállítják haza a holttestet, a csendőr hebegve magyarázkodott, hogy a csatamezőn lovak is voltak, meg más katonák, hogy egy gránát, az bizony nagy pusztítást végez, s hogy ennek következtében nem mindig lehet tudni, ki kicsoda, sőt még azt sem, ki volt ember és ki ló. Anyám azt hitte, a férfi mindjárt sírva fakad, kénytelen volt megkínálni egy pohárka Braulio *amaró*val – soha egyetlen franciát sem láttam, aki fintorgás nélkül képes lett volna meginni –, ő maga csak hosszú órákkal később sírta el magát.

Persze nem emlékszem minderre, vagy csak homályosan. Ismerem a tényeket, kicsit kiszínezve állítom őket helyre, azokkal a színekkel, melyek most kifolynak az ujjaim közül ebben a cellában, ahol negyven éve lakom a Pirchiriano-hegyen. Még ma is – legalábbis néhány nappal

ezelőttig, amikor még képes voltam rá – rosszul beszélek franciául. 1946 óta nem hívott senki *Francesének*.

Néhány nappal a csendőr látogatása után anyám azzal állt elő, hogy Franciaországban nem tudja megadni nekem azt a neveltetést, melyre szükségem van. A hasa már egy kistestvértől gömbölyödött – aki sosem jött világra, legalábbis élve nem –, s miközben csókokkal borított el, elmagyarázta, hogy a javamat szolgálja azzal, hogy útnak indít, hogy azért küld vissza az óhazába, mert hisz bennem, mert látja, hogy már ilyen fiatalon is mennyire szeretem a követ, mert tudja, hogy nagy dolgokra vagyok hivatott, ezért is adta nekem ezt a nevet.

Létezésem két terhe közül kétségtávol a keresztnévemet volt könnyebb viselnem. Mégis szenvedélyes dühvel utáltam.

Anyám gyakran lejárt a műhelybe, nézte a férjét, ahogy dolgozik. Akkor jött rá, hogy terhes, amikor egy vésőcsapáskor megérezte, hogy összszeressenek. Addig a pillanatig nem kímélte az erejét, segített apámnak a hatalmas kötömböket tologatni, talán ez a magyarázat a későbbiekre.

– Szobrász lesz – jelentette ki.

Apám morgott, azt válaszolta, rohadt egy munka ez, ahol a kéz, a hát és a szem sokkal előbb kopik el, mint a kő, s hacsak nem Michelangelo valaki, jobb, ha megkíméli magát ettől.

Anyám bólintott, s úgy döntött, ad nekem egy előnyt.

Michelangelo Vitalianinak hívnak.

1916 OKTÓBERÉBEN PILLANTOTTAM MEG először a hazámat egy iszákos és egy pillangó társaságában. Az iszákos apám régi ismerőse volt, a mája állapota miatt megúsza, hogy besorozzák, de amilyen fordulatot vettek az események, sejthető volt, hogy a cirrözisa nem túl sokáig védi már meg. Kölyköket, öregeket, sántákat is elvittek katonának. Az újságok azt állították, nyeresre állunk, nemsokára el is felejthetjük a fritzeket. Az előző évben a hírt, hogy Olaszország csatlakozott a szövetségesekhez, közösségünk a győzelem ígéretéként fogadta. Azok viszont, akik visszatértek a frontról, más nótát fújtak, már ha volt egyáltalán kedvük bármilyen nótát is fújni. Így aztán Carmone, az *ingegnere*, aki előbb a sót kaparásza Aigues-Mortes-ban, ahogy a többi digó, majd vegyesboltot nyitott Savoyában, ahol ő maga fogyasztotta el borkészlete javát, úgy döntött, hazatér. Ha már meg kell dögleni, akkor legalább a hazájában döggöljön meg, montepulcianói bortól pirosuló ajakkal, hogy csillapodjon a félelme.

Carmone szűkebb pátriája Abruzzo volt. Kedves ember lévén vállalta, hogy útközben letesz Zio Albertónál. Részben azért, mert kicsit szánalmat érzett irántam, de azt hiszem, legfőképpen anyám szeme kedvéért. Az anyák szeme gyakran nem akármilyen, ám az enyém íriszének különös kék árnyalata volt, szinte lila. Nem egy verekedés robbant ki miatta,

még apám rendet nem vágott. Egy kőfaragónak veszélyes keze van, ha valaki, én aztán tudom. A konkurencia egykettőre visszavonulót fűjt.

Anyám nagy, ibolyaszín könnyecskéket hullatott az állomás peronján, La Prazban. Alberto bácsikám, aki maga is szobrász, majd a szárnyai alá vesz. Anyám megígérte, hogy hamarosan utánam jön, amint eladta a műhelyt, s összegyűjtött egy kis pénzt. Néhány hétbe telik csupán, legfeljebb néhány hónapba – húsz év lett belőle. A vonat fűjtatott, fekete füstöt okádott, még most is érzem a számban az ízt, s magával vitte a pityókás *ingegnerét* meg anyám egyetlen fiát.

Bármit mondjanak is, ha az ember tizenkét éves, a szomorúság nem tart túl sokáig. Fogalmam sem volt, mi felé ring velem ez a vonat, de azt tudtam, hogy még soha nem utaztam vasúton, legalábbis nem emlékeztem rá. Az izgalom azonban hamar rosszullettbe csapott át. Száguldott minden. Alighogy figyelni kezdtem egy részletet, egy fenyőfát, egy házat, már el is tűnt. Egy táj nem azért van, hogy mozogjon. Annyira rosszul éreztem magam, hogy szólni akartam az *ingegnerének*, de ő már nyitott szájjal horkolt.

Még szerencse, hogy ott volt a pillangó. Modane-nál repült be, le szállt az ablakra az elsuhanó hegyek és köztem. Rövid ideig viaskodott az üveggel, aztán feladta, többé nem mozdult. Nem volt szép pillangó, a színeknek és az aranynak az a dicső tobzódása, amelyet később sokszor láttam tavasszal. Csak egy közönséges szürke lepke, talán kicsit keskes, ha erősen hunyorítva néztem, a nappali fénytől bódult éjszakai rovar. Megfordult a fejemben, hogy megkínzom, ahogy a velem egykorú kölykök szokták, aztán rájöttem, ha őt nézem, egyetlen nyugodt pontot egy háborgó világban, elmúlik a hányingerem. A pillangó órákig ott maradt, mintha egy baráti erő küldte volna, hogy megnyugtasson, s talán ekkor támadt először az a megérzésem, hogy valójában semmi nem az, aminek látszik, hogy egy pillangó nem egy pillangó, hanem egy történet, valami óriási, ami meglapul egy egészen kicsi térben – amit majd néhány évtizeddel később az első atombomba igazol, vagy talán még inkább az, amit halálommal az ország legszebb apátságának az alapépítményében hagyok.

Amikor az *ingegnere* felébredt, részletesen előadta nekem a tervét, mert-hogy az is volt neki. Carmone kommunista volt. *Tudod, mi az?* Többször hallottam már ezt a szitokszót a közösségünkben, otthon, Franciaországban, folyton azt találgatták a népek, hogy ez vagy amaz az-e. Rá-
vágtam: „Pff, hát persze, olyan férfinember, aki a férfiakat szereti.”

Az *ingegnere* elnevette magát. Bizonyos értelemben, igen, egy kommunista olyan férfi, aki szereti a többi férfinembert. „Amúgy nincs rossz módja annak, hogy szeressük az embereket, érted?” Még sosem láttam ennyire komolynak.

Carmone családjának volt egy kis földje L'Aquila megyében, mely-lyel a természet kétszeresen is igazságtalanul bánt. Egyrészt, mert ez az egyetlen olyan megye Abruzzo régióban, melynek nincs kijárata a ten-gerhez. Másrészt, mert rendszeres időközönként földrengések dúlják fel, ahogy az őseim Liguriáját is, csak épp annak a nyavalyás Liguriának van kijárata a tengerhez.

Carmone földjéről szép kilátás nyílt a Scanno-tóra. Az *ingegnere* azt tervezte, épít rá egy tornyot, hatalmas gördülőcsapágyon áll majd, ab-ban szállásolja el a környék proletárjait, mindezt szerény bérleti díj fe-jében, amely lehetővé tenné számára a tisztességes megélhetést – annál is inkább, mert jó kommunistaként a legfelső szintet magának tartaná fenn. Két csapat ló segítségével, melyek tizenkét óránként váltanak egy-mást, az épület a nap folyamán körbefordulna maga körül. Így aztán a lakói, mind, kivétel nélkül, naponta egyszer élvezhetnék a kilátást a tó-ra, nem volnának se kizsákmányolók, se kizsákmányoltak. Elképzelhe-tő, hogy egyszer majd a villamos áram lép a lovak helyébe, bár Carmo-ne elismerte, ilyen messzire valószínűleg sosem fog eljutni. De szeretett álmodozni.

A golyóscsapágy azzal az előnnyel is járna, hogy földrengés esetén az épület szerkezetét leválasztaná a talajról. Ha bekövetkezne egy, a Mer-calli-skála szerinti 12-es erősségű földrengés – tőle tanultam ezt a nevet –, az ő tornyának harminc százalékkal nagyobb esélye lenne arra, hogy

nem dől össze, mint egy normál építménynek. A harminc százalék első hallásra nem tűnik valami soknak, mivel azonban a 12-es erősség nem épp tréfadolog, magyarázta nyomatékosan kimeresztve a szemét, igazából rengeteg.

Félálomba ernyedtem, szememet a pillangómra szegezve, s miközben az *ingegnere* szelíden pusztításról mesélt nekem, megérkeztünk Olaszországba.

Itália és én öreg barátokként ölelkeztünk összes első találkozásunkkor. Nagy igyekezetemben, hogy leszálljak a vonatról a torinói pályaudvaron, megbotlottam a lépcsőn, s kitárt karokkal terültem el a peronon. Egy kis ideig úgy maradtam, fekve, egy felszentelés előtt álló pap üdvözült boldogságával, még sírni is elfelejtettem. Itáliának tűzköszaga volt. Háborúszaga.

Az *ingegnere* úgy döntött, fiákerrel megyünk. Ami drágább volt ugyan, mint gyalogolni, anyám azonban egy borítékban pénzt bízott rá, s ahogy a bor azért van, hogy megigya, jelentette ki, a pénz arra való, hogy elköltsék, szóval megyünk, és veszünk magunknak indulás előtt egy kancsócska Pó melléki vörösbort, ha nem bánod.

Nem bántam, teljesen ámulatba ejtett az, ami elem tárult: szabadságos katonák, frontra induló katonák, hordárok, masiniszták és egy egész sereg gyanús figura, akiknek a ténykedése és szándékai rejtélyesnek hatottak egy olyan kölyöknek, amilyen én voltam. Korábban még sosem láttam gyanús figurákat. Az volt az érzésem, jóindulattal viszonyozzák tolakodó pillantásaimat, mintha azt mondanák, *te közénk tartozol*. Bár lehet, hogy csak a homlokom közepén növekvő kék dudort bámulták. Lábak erdejében haladtam előre bamba áhítattal, elbűvöltek a különféle szagok: fakátrány és bőr, fém és ágyúk büze, félhomály és csatamezők illata. Aztán ott volt a zaj, egy kovácsműhely hangzavara. Minden csikorgott, nyikorgott, dübögött, valóságos muzsika, írástudatlanok játszották távol azoktól a termektől, melyekben egy nap majd blazírt előkelőségek tolonganak, hogy úgy tegyenek, mintha értékelnék.

A futurizmus kellős közepébe csöppentem anélkül, hogy ezt tudtam volna. A világ csupa sebesség volt, sebes léptek, sebes vonatok, sebes golyók, sebesen változó szerencse és szövetségek. Ezek az emberek, ez az egész tömeg mégis mintha teljes erejéből lassítani akart volna. A testek ujjongtak, a vagonok felé nyomultak, a lövészárkok, egy szögesdróttal határolt horizont felé. De két mozdulat, két nekilendülés között valami azt üvöltötte, *még egy kicsit élni akarok*.

Később, amikor beindult a karrierem, egy műgyűjtő büszkén mutatta nekem a legutóbbi szerzeményét, Luigi Russolo futurista festményét, *A lázadást*. Azt hiszem, Rómában történt, a harmincas évek fordulóján. Az illető felvilágosult műkedvelőnek tartotta magát, aki rajong az absztrakt művészetekért. Tökfej volt. Ezt a műalkotást csak az értheti, aki aznap ott volt a Porta Nuova pályaudvaron. Csak az érti, hogy nincs benne semmi absztrakt. Ez egy figuratív kép. Russolo azt festette meg, ami akkor ott az arcunkba robbant.

Természetesen egyetlen tizenkét éves kölyök sem fogalmazza meg ezt ilyen szavakkal. Akkor beértem azzal, hogy tágra nyílt szemmel bámeszkodtam, miközben az *ingegnere* a szomját csillapította egy peronvégi csapszékben. De én igenis *láttam* mindezt. Ez is egy jele annak, ha netán kellene még több, hogy nem egészen olyan voltam, mint mindenki más.

Könnyű hóesésben hagytuk el a pályaudvart. Alighogy kiléptünk, elénk toppant egy csendőr, az irataimat kérte. Az útitársamét nem, csak az enyémet. A hidegtől és a Pó melléki kis vörösbortól zsibbadt ujjakkal Carmone odanyújtotta neki a passzusomat. A zsandár gyanakvón nézett rám, olyan arckifejezéssel, melyet alighanem minden reggel munkába menet magára öltött, este pedig levetett, hacsak nem ezzel született.

– Te egy kis *Francesse* vagy?

Ki nem állhattam, ha lefranciáznak. Azt pedig még kevésbé, ha a „kis” szót is hozzáteszik.

– Tudod, ki a kis *Francesse*, *cazzino*!

A csendőr köpni-nyelni nem tudott. A *cazzino* volt a kedvenc sértés a hátsó udvarokban, ahol felnőttem, és a csendőrök nem azért választanak

olyan mesterséget, ahol ilyen szép egyenruhában lehet feszíteni, hogy aztán a férfiaságuk méretét pocskondiázza valaki.

Jó mérnökként az *ingegnere* előhúzza a zsebéből anyám borítékját, s megolajozta a megszorult fogaskerekeket. Hamarosan folytathattuk utunkat. Nem voltam hajlandó fiákerbe ülni, helyette egy villamosra mutattam. Carmone dohogott, megnézett egy térképet, feltett pár kérdést, kiderítette, hogy a villamos nem messze attól a helytől tesz le minket, ahová el kellett jutnunk.

Egy fapadon ücsörögve szeltem keresztül életemben először egy nagyvárost. Boldog voltam. Elveszítettem apámat, fogalmam sem volt, mikor látom újra anyámat, de igen, boldog voltam, mámoros mindattól, ami még előttem állt, a jövőmnek attól a tömbjétől, melyen fel kellett kapaszkodnom, melyet a magam méretére kellett faragnom.

– Mondja csak, *signor* Carmone!

– Igen?

– Mi az a villamos áram?

Carmone előbb megrökönyödve meredt rám, aztán szemlátomást eszébe jutott, hogy életem első évtizedét egy savoyai faluban éltem le, ahonnan soha ki sem tettem a lábam.

– Ez, ni, fiam.

Azzal egy lámpaoszlopra mutatott, amelynek a tetején egy szép aranyszín gömb ült.

– Szóval olyan, mint a gyertya?

– Csak éppen sosem alszik ki. Elektronok keringenek két széndarab között.

– Mi az az elektron? Valami tündérféle?

– Nem, tudomány.

– Mi az a tudomány?

A hópelyhek libegve keringtek, könnyedén, akár egy lányka ruhája. Az *ingegnere* minden türelmetlenség és leereszkedés nélkül válaszolt a kérdéseimre. Nem sokkal később egy még építés alatt álló hatalmas épület, a Lingotto mellett haladtunk el, ahol néhány évvel később majd Fiatok gördülnek fel egy spirál alakú rámpán a tetőre, hogy ott tegyék meg első köreiket az összeszerelés után – a gépészet Sacra di San Micheléje.

A külvárosok ritkulni kezdtek, az utakat ösvények váltották fel, végül a villamos megállt egy olyan helyen, ami már szántóföldnek tűnt.

Az utolsó három kilométert gyalog kellett megtennünk. Hálás vagyok ennek a fickónak, ennek a Carmonének, hogy olyan messzire elkísért a hideg ellenére, a nehéz időszak ellenére. Ahogy a sárban caplatunk, arra gondoltam, anyám szeme biztosan kezd már elhalványulni az emlékezetében, már nem tűnik annyira ibolyaszínűnek. De ő mégis állta a szavát, elvitt egészen Zio Alberto ajtajáig.

Vadul kellett rángatni a csengőt, többször is dörömbölni, mire Alberto mocskos atlétatrikóban végre méltóztatott ajtót nyitni. Ugyanolyan zavaros volt a szeme, mint az *ingegnerének*, piros erecskék hálózta be: a két férfit összekötötte a szőlő levének mértéktelen imádata. Anyám írt Albertónak, hogy bejelentse az érkezésemet, nem nagyon volt mit magyarázni.

– Itt az új inasa, Michelangelo, Antonella Vitaliani fia. Az unokaöccse.

– Nem szeretem, ha Michelangelónak hívnak.

Zio Alberto lenézett rám. Azt hittem, megkérdezi, mit szeretnék, minek hívjon, mire azt feleltem volna, hogy Mimónak. Ezen a becenéven szólítottak mindig is a szüleim, ezen a becenéven fognak szólítani még hetven évig.

– Nekem ugyan nem kell – szólalt meg Alberto.

Megint csak elfelejtettem egy részletet. Mert igen, van itt egy részlet. Egy apró részlet.

– Nem értem. Azt hittem, hogy Antonella... hogy Vitaliani asszony írt magának, hogy ezt már lerendezték.

– Írni írt. De nem akarok ilyen inast.

– Aztán miért nem?

– Mert nekem senki se mondta, hogy törpe.

C'È UN PICCOLO PROBLEMA, jegyezte meg a vén Rosa, a szomszéd-asszony, aki anyám szülésénél segédkezett egy viharos éjszakán. A kályha pattogott, a belesüvítő szél felszította a tüzet, a pokoli huzat vörösre festette a falakat. A környék néhány matrónája, aki eljött, hogy tanúja legyen az eseménynek, kíváncsian arra a feszes húsrá, amely fantáziákat ébresztett a férjünkben, már rég menekülőre fogta, sűrűn hányva magára a keresztet, s azt suttogva, *il diavolo*. A vén Rosa viszont rendíthetetlenül folytatta a dudorászást, törölgetést, bátorítást. A kolera, a hideg, a pusztá balszerencse, egy kés, melyet nem rántottak volna elő, ha kevesebbet ittak volna, már mindent elvett tőle, gyereket, barátot, férjet. Öreg volt, csúnya volt, nem volt veszítenivalója. Őt békén hagyta az ördög, tudta, meggyűlne vele a baja. Akadt neki könnyebb préda bőven.

C'è un piccolo problema, mondta tehát, ahogy kihúzott Antonella Vitaliani méhéből. Minden benne volt ebben a szóban, *piccolo*, annak, aki látott, nyilvánvaló volt, hogy többé-kevésbé *piccolo* maradok egész életemben. Rosa ráfektetett kimerült anyámra. Apám felrohant a műhelyből, Rosa később elmesélte, hogy amikor meglátott, a homlokát ráncolva pillantott körbe, mintha keresne valamit, az igazi fiát, nem ezt a csökevényt, aztán bólintott, *értem, ez van*, úgy, mint amikor rejtett repedésre csapott egy kőtömb belsejében, amitől hetek munkája ment tönkre. A kőre nem érdemes haragudni.

Pedig pontosan a kőnek tulajdonították a másságomat. Anyám képtelen volt pihenni, olyan óriási tömböket húzott-vont a műhelyben,

hogy a környék izompacsirtáinak is becsületére vált volna. A szegény kis Mimo, ha hinni lehet a szomszédasszonyoknak, ennek itta meg a levét. Achondroplázia, mondják majd később. Alacsony növésű személynek minősítenek, ami őszintén szólva, semmivel sem jobb, mint Zio Alberto „törpé”-je. Elmagyarázzák majd, hogy nem a termetem határoz meg. Ha ez így van, akkor meg minek egyáltalán beszélni a termetemről? Sosem hallottam, hogy valakit a „középtermetére” hivatkozva emlegettek volna.

Soha nem haragudtam a szüleimre. Ha a kő miatt lettem olyan, amilyen vagyok, ha fekete mágia munkált is a háttérben, kárpótolt azért, amit elvett tőlem. A kő mindig is szólt hozzám, az összes kő, mészkövek, metamorf kőzetek, még a sírkövek is, melyekre nem sokkal később ráfekszem majd, hogy az alattuk nyugvók történeteit hallgassam.

– Nem erről volt szó – mormogta az *ingegnere*, kesztyűs ujjával az ajkát ütögetve. – Roppant kellemetlen.

Most már erősen havazott. Zio Alberto vállat vont, ránk akarta csapni az ajtót. Az *ingegnere* a lábával megakadályozta. Öreg, prémes kabátja belső zsebéből elővette anyám borítékját, odanyújtotta a nagybátyámnak. A Vitaliani család szinte összes megtakarítása benne volt. Sok-sok év számkivetettség, keserves robot, nap és só égette bőr, újrakezdés, márványportól mocskos köröm, olykor egy csipetnyi gyengédség is, melynek a születésemet köszönhettem. Ezért voltak annyira értékesek ezek a piszkos és gyűrött bankjegyek. Ezért nyitotta ki újra résnyire az ajtót Zio Alberto.

– Ez a pénz a kicsié lett volna. Akarom mondani Mimóé – helyesbített az *ingegnere* elvörösödve. – Ha Mimo beleegyezik abba, hogy magának adjuk, akkor nem inas lesz, hanem üzlettárs.

Zio Alberto lassan bólintott.

– Hmm, üzlettárs.

Még mindig habozott. Carmone a lehető legtovább várt, aztán felsőhajtott, s a csomagjából egy kis bőrtasakot vett elő. Az *ingegnerén* minden a kopottságot, a foltosságot, a múlt idő esztétikáját dicsőítette. De ez a bőrtasak vadonatúj volt, puha, szinte még benne remegtek annak az állatnak az indulatai, melynek a testét borította azelőtt. Carmone

végighúzta rajta repedezett kesztyűjét, kinyitotta, s nehéz szívvel kivett belőle egy pipát.

– Ezt a pipát egy vagyonért szereztem. Egy olyan hanga tőkéjéből készült, melyen maga a két világ hőse, a nagy Garibaldi ült akkor, mikor nemes, ám sikertelen kísérletet tett arra, hogy Rómát a mi gyönyörű ki-rályságunkhoz csatolja.

Tucatszámra láttam ilyen pipát, a fajankó franciáknak árulták őket Aigues-Mortes-ban. Fogalmam sincs, hogy került egy ilyen Carmone kezébe, hogy hagyhatta magát így rászedni. Kicsit ségyelltem is ma-gam miatta, és általában Olaszország miatt. Az *ingegnere* naiv és nagylel-kű ember volt. Fájdalmas gesztus volt ez számára, tudom, őszintén tette, hogy segítsen nekem, nem pedig azért, mert mielőbb haza akart jutni, vagy attól tartott, a nyakán marad egy szokatlan arányokkal bíró tizen-két éves kölyök. Alberto elfogadta, az alkut egy pohár pálinkával pecsételték meg, szúrós bűze betöltötte a rozszant ház levegőjét. Aztán Carmone felállt, no, még egy utolsó kortyot az útra, és imbolygó sziluettje nemsokára távolodni kezdett a hóesésben.

Még egyszer utoljára megfordult, kezét intésre emelte a haldokló vi-lág sárga fluoreszkálásában, rám mosolygott. Abruzzo messze volt, ő pe-dig nem volt már éppen fiatal, ráadásul nehéz idők jártak. Nem men-tem el később a Scanno-tóhoz, féltem, hogy szembesülnöm kell vele, nincs golyócsapágyon forgó torony, s nem is volt soha.

SOKAT KÖSZÖNHETEK az úgynevezett „bukott nőknek”, Alberto bácsikám is egy ilyennek volt a fia. Egy bátor leányé, aki harag és szégyen nélkül feküdt a férfiak alá Genova kikötőjében. Ő volt az egyetlen ember, akiről a nagybátyám tisztelettel beszélt, már-már vallásos áhítattal. Csakhogy a sikátorok szentje messze volt. És mivel Alberto sem írni, sem olvasni nem tudott, az anyja minden nappal egyre mesészerűbbé vált. Én viszont elég jól tudtam írni, aminek a nagybátyám, mikor erre rájött, roppantmód örült.

Alberto bácsikám valójában nem volt a bácsikám. Egyetlen csepp közös vér sem folyt az ereinkben. Sosem sikerült teljes egészében kiderítenem a dolgot, de úgy tűnik, a nagyapjának valami adóssága lehetett az enyém felé, egy vissza nem fizetett kölcsön, melynek erkölcsi terhe nemzedékről nemzedékre szállt. A maga fonák módján Alberto tisztességes ember volt. Amikor anyám megkereste, belement, hogy magához vegyen. Torino egyik külvárosában volt egy kis műhelye. Agglegény lévén, s mivel nemigen érdekelte a luxus, az a néhány megrendelés, ami hébe-hóba adódott, elegendő volt a szükségletei kielégítésére, legalábbis addig, míg én meg nem érkeztem. A háború ugyanis, amit a haladás eszközeként magasztalt a kor számos egzaltált figurája, akik mellel nem kedvelték az „egzaltált” szót, a „költő” vagy a „filozófus” jobban tetszett nekik, szóval a háború elterjesztette a kőnél olcsóbb, könnyebb, egyszerűbben előállítható és megmunkálható anyagokat. Az acél volt Alberto legnagyobb ellensége, álmában is azt szidta. Még az Osztrák–Magyar

Monarchiával, a mindenkori kormányunkkal, a szomszédainkkal, tulajdonképpen saját magunkkal is. Egyikünk háborút akart, a másik békét, a vita elmérgesedett, s végül az ütött először, aki békét akart.

Zio Alberto megtiltotta, hogy a szerszámaihoz nyúljak. Egyszer rajtakapott, amint egy kis szenteltvíztartót javígtattam, melyet a szomszédos Beata Vergine delle Grazie egyházközsége rendelt meg. Alberto hetente egyszer-kétszer leitta magát a sárga földig, s az utolsó ilyen eset nyomokat is hagyott maga után. A szenteltvíztartó otromba lett, bántón elnagyolt, egy tizenkét éves gyerek jobbat tudott volna faragni, és meg is tette, míg „üzlettársa” részegen húzta a lóbőrt. Alberto felébredt, és *in flagranti* ért, vésővel a kezemben. Elképedve vette szemügyre a munkámat, aztán agyba-főbe vert, közben olyan nyelven szidalmazott, amelyből egy kukkot sem értettem, valami genovai nyelvjárás lehetett. Aztán visszaaludt. Amikor újra kinyitotta a szemét, s látta, hogy ott heverek fájdalomtól bénultan, kék foltokkal borítva, úgy tett, mint aki nem tudja, mi történt. Egyenesen a szenteltvíztartóhoz ment, közölte, hogy meg van elégedve a munkájával, s nagy kegyesen felajánlotta, hogy ő maga szállítja ki.

Alberto rendszeresen diktált levelet az anyjának, egyúttal megengedte, hogy az enyémnek is írjak – nagyvonalúan ő állta a bélyeget. Antonella nem mindig válaszolt, folyton úton volt, munkára vadászott, amellyel kihúzhatja még egy hétig, aztán a következőig. Nagyon hiányzott ibolyaszín szeme. Apám, az a férfi, aki az első ügyetlen vésőcsapásaimnál irányította a kezem, az a férfi, aki megtanított különbséget tenni fogasvéső, reszelő és kalapács között, kezdett elhalványulni az emlékezetemben.

Az 1917-es év folyamán egyre kevesebb lett a munka, Alberto kedélye egyre jobban elborult, egyre durvábban itta le magát. Olykor hadoszlopok vonultak el alkonyi háttér előtt, az újságok másról sem beszéltek csak a háborúról, arról szólt minden, mi azonban valami bizonytalan nyugtalanságot érzekeltünk csupán belőle, mintha ki lettünk volna hasítva a környezetünkéből, az volt a benyomásunk, hogy soha nem a jó helyen vagyunk. Valahol a távolban ocsmány fenevad tépázta a horizontot. Mi viszont szinte normális életet éltünk, a lógósok életét, s ettől kissé a büntudat íze társult minden falat ételhez. Legalábbis augusztus

22-ig, amikortól nem lehetett kenyeret kapni, s már egyáltalán nem volt mit enni. Torino fellázadt. A város falain Lenin neve jelent meg, barikádok épültek, 24-én reggel engem is megállított egy forradalmár az utcán, hogy figyelmeztessen, a barikádjaikba *elektromosságot* vezettek, ami minden másnál biztosabban jelezte nekem, hogy a világ változóban van. A fickó „elvtárs”-nak szólított, és hátba veregetett. Láttam asszonyokat szembeszegülni a barikádokon a restelkedő katonákkal, felkapaszkodtak a páncélosokra, diadalmasan és dühödten tárva eléjük keblüket, s azok nem mertek rájuk lőni. Legalábbis nem azonnal.

A felkelés három napig tartott. Senki nem tudott megegyezni semmiben, kivéve, hogy elég volt a háborúból. A kormány végül géppuskatűzzel teremtette meg az egyetértést, az ötven halott lehűtötte a harcias kedélyeket. Én a műhelyben lapultam. Egyik este, mikor még épp csak kezdett visszatérni a rend, s vele együtt egy kicsit a kenyér is, Zio Alberto a szokásosnál vidámabb kedvvel tért haza. Úgy tett, mintha pofon akarna vágni, felröhögött, amikor látta, hogy lebukom az asztal alá, aztán rám parancsolt, hogy fogjak egy tollat, s diktálni kezdett egy levelet az anyjának. Az utcasarkon árult löre szaga érződött rajta.

Mamma!

Megkaptam az utalványt, amit küldtél. A pénzből végre megvehetem azt a kis műhelyt, amiről karácsonykor beszéltem. Liguriában van, így közelebb leszek hozzád. Torinóban már egyáltalán nincs meló. Ott viszont van egy kastély, azon mindig akad valami reparálnivaló, meg van egy templom is, ami nagyon fontos a hatalmasságoknak, szóval lesz munka. Az itteni házát eladtam, nem valami sokért, de ott egye meg a fene, most írtunk alá azzal a patkány Lorenzóval, hamarosan útra kelünk ezzel a szaros kis Mimóval. Majd írok neked Pietra d'Albából, szerető fiad.

– Gyöngybetűkkel kanyarítsd alá a nevemet, *pezzo di merda!* – fejezte be Zio Alberto. – Úgy, hogy látsszon, vittem valamire.

Amikor visszagondolok erre az időszakra, különös, de nem voltam boldogtalan. Egyedül voltam, nem volt senkim és semmim, közben

TETSZIK? MI IS NAGYON SZERETJÜK.

Szívből ajánljuk,
ha örökre és felszabadult percekre vágysz!

**Már rendelhető!
ÉLVEZD MIHAMARABB!**

**MOST
KEDVEZMÉNNYEL**

lehet a tiéd!

[Megnézem.](#)

NE HAGYD KI!

Rendeld meg most a kiadónál!

Még több jó könyv

megjelenését támogatod vele.

[Imádom a jó könyveket. Kérem máris!](#)

Európa északi részén erdőket forgattak fel, fémmel spékelt hússal szór-
ták tele, meg jó néhány gránáttal, melyek majd évekkel később robban-
nak bele ártatlan kirándulók arcába. Akkora pusztítást eszeltek ki, hogy
Mercalli, aki csak tizenkét fokozatot adott a maga nyomorult skálájá-
nak, belesápadt volna. Mégsem voltam boldogtalan, ezt minden este
megállapítottam, amikor bálványaimhoz imádkoztam, akik az életem
során folyton változtak, később még operaénekesek meg futballisták
is bekerültek az én személyes panteonomba. Talán mert fiatal voltam,
azért voltak szépek a napjaim. Csak ma tudom felmérni, hogy a nappal
szépsége mennyit köszönhet annak, hogy tudjuk, közel az éjszaka.